

Teismeliste osalemine kodutöodes – kuivõrd on tüdrukutel suurem vastutus?

*Karin Jõers-Türn,
Kairi Kasearu*

Hoolimata soolise võrdõiguslikkuse teadlikust juurutamisest Eesti ühiskonnas, on veel ikkagi põhjust rääkida meeste ja naiste erinevast olukorrast tööturul ja perekonnas. Endiselt on kitsaskohtadeks sooline palgalõhe (Anspal, Kraut ja Rõõm 2010), naistele ja meestele võrdsete võimaluste loomine tööturul (Kasearu 2011; Roots 2011) ning raskused töö- ja pereelu ühitamisel (Karu 2009). Erinevuste põhjuseks tuuakse sageli ajalooline taust, näiteks 20. sajandil kehtinud üldine töökohustus, mis tekitas naistele n.-ö. topeltkoormuse: väljaspool kodu tööl käies tuli hoolitseda ka laste ja majapidamise eest. Ometi ei ole need erinevused ühiskondlik-poliitilise korra vahetusega kadunud. 2009. aastal korraldatud soolise võrdõiguslikkuse monitooringus (Vainu, Järviste ja Biin 2010, 81) nõustus 86% vastanutest, et naistel on

topeltkoormus. Meeste ja naiste kodutöödele kulutatud aeg on aja jooksul vähenenud (Artis ja Pavalko 2003), samas on säilinud sugupooltevahelised erinevused (Tasuja 2011). Üks võimalik seletus sellele fenomenile on soorollispetsiifiline sotsialiseerimine, mille käigus kasvatatakse poisse ja tüdrukuid erinevalt ning mille tulemusena säilivad erinevused ka meeste ja naiste vahel. Teismelisi sotsialiseeritakse endistviisi sooga seotud rollidesse neile sootüüpilisi kodutöid määrates ning kaugema tagajärjena põhjustab ja säilitab see ebavõrdset kodutööde jaotust ning meeste ja naiste stereotüüpilisi soorolle (nt. Gager, Cooney ja Call 1999). 2009. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooring toob selgelt esile soospetsiifilise sotsialiseerimise Eesti ühiskonnas. Poiste ja tüdrukute kasvatamisel peetakse oluliseks erinevate omaduste ja oskuste arendamist: poiste puhul hinnati kõige olulisemaks oskust rahaga ümber käia, tüdrukute puhul oskust süüa teha (Vainu, Järviste ja Biin 2010, 46). Selline ühiskonna ootus ja arusaam mõjutab sotsialiseerimist kodukeskkonnas.

Artiklis käsitleme töö- ja pereelu ühitamise teemat (noorte) teismeliste vaatenurgast lähtuvalt. Eesmärk on välja selgitada, kuivõrd erinev on teismeliste tüdrukute ja poiste osalemine kodutöodes ning kuidas noored ise põhjendavad oma osalust/mitteosalust kodutööde tegemises. Selline vaatepunkt aitab selgitada, kuivõrd naiste ja meeste erinev osalemine kodutöodes kui töö- ja pereelu konflikti algpõhjus peitub vanematekodus ning kuivõrd kandub soopõhine tööjaotus edasi sotsialiseerimise käigus.

Kodutööde tähendus ja olemus

Kodutöid võib mitmeti defineerida, kuid enamasti tähendavad need rutiinseid, aeganõudvaid tegevusi perekonna ja kodu hooldamiseks, nt. toiduvalmistamine, koristamine, sisseostude tegemine, nõude- ja pesupesemine.

Eelmainitud töid peetakse tihti naiselikeks ning neile vastandatakse pigem mitterutiinseid mehelikke kodutöid, nagu ehitus- ja remonditööd, autohooldus, hooajatööd aias jne. (Coltrane 2000). Kodutööde jaotus võib olla pingeallikaks paarisuhtes, kuid ka laste kaasamine kodutöösse võib tekitada pingeid lapse ja vanema suhtes. Kodutöid tegevat last on sageli vaja õpetada, kontrollida ning võib-olla isegi sundida kodutöid tegema ning seetõttu peavad paljud vanemad lihtsamaks need ise ära teha (White ja Brinkerhoff 1981).

Kodutööde jaotust perekonnas saab uurida kolme teoreetilise seletuse kaudu: (1) majanduslik käsitlusviis, mille järgi on inimeste ressursid piiratud ning väiksema sissetulekuga indiviid leibkonnas teeb rohkem kodutöid; (2) soorollide ideoloogia teooria, mille järgi jäävad inimesed sotsialiseerimise käigus omaks võetud väärtustele kindlaks ehk mehed teevad meeste ning naised naiste töid ning (3) aja saadavuse teooria, mille kohaselt kulutavad tasustataval tööl tegutsevad inimesed vähem aega kodutöödele. Laste kaasamist kodutöösse saab samuti tõlgendada neist teoreetilisest seletusest lähtuvalt. Majandusliku käsitlusviisi ja aja saadavuse teooria järgi võib eeldada, et teismelisi võidakse kaasata kodutööde tegemisse seetõttu, et võrreldes töölkäiva täiskasvanuga on neil rohkem aega, või motiveerivad vanemad lapsi kodutöid tegema taskuraha maksmise kaudu. Nii on ilmnunud, et laste osalus kodutöös on suurem nendes peredes, kus isad on rohkem keskenudunud palgatööl ja teevad vähe kodutöid ehk isad ostavad ennast kodutöödest vabaks (Gager, Schanzes ja Demaris 2009). Kodutööd on tihti seotud soostereotüüpide ning eeskujude ja rollimudelitega, kuid vanemad võivad kodutöös näha ka (sooneutraalseid) sotsialiseerimisvahendeid ja -tähendusi. White ja Brinkerhoff (1981) põhjendavad laste osalust kodutööde tegemisel kolme argumendiga: (1) arendav (tööharjutus); (2) vastastikune kohustus (kõik panustavad); (3) vajaduspõhisus (ressursside

puudus). Seega on laste osalus kodutöös ühelt poolt põhjendatav kui ettevalmistus täiskasvanueluks, st. kodutöid tehes omandatakse vajalikud oskused iseseisvaks eluks. Teisalt peitub laste osaluse taga solidaarsuse printsiip ehk pereliikmed panustavad ühiselt perekonna kui terviku heaolu tagamisse. Kolmas põhjendus tuleneb perekonna vajadustest ning ressursside piiratusest ehk laste panus asendab või kompenseerib vanemate panust. Näiteks tuleneb vanemate laste kaasamine nooremate hoidmisse osalt vanemate ajaressursi piiratusest, mistõttu otsitakse optimaalsemat viisi hakkama saamiseks.

Soospetsiifiline kodutööde jaotus

Üldlevinud seisukoha järgi valmistab sotsialiseerimisprotsess lapsi ette domineerivateks täiskasvanurollideks. Sümbolilise interaktsionismi paradigmat lähtudes toovad West ja Zimmermann (1987) esile, et naised ja mehed taastoodavad igapäevase interaktsiooni ja tegevuse käigus soorolle, soospetsiifilist käitumist, feminiinsust ja maskuliinsust. Kodukeskkond ja kodutööde jaotus leibkonnas on üks selgeminu eristuv soospetsiifiliste väärtuste ja käitumismustrite taastootmise koht (Coltrane 1989; Cunningham 2001a). Iga põlvkond konstrueerib sooideaale ja -rolle olemasolevate põhjal neid samal ajal muutes. Vanemad on olulisteks eeskujudeks, kes ka kodutööde määramisega annavad edasi rollimudeleid: tüdrukud palutakse appi koristama, poisid remonditöid tegema, kusjuures tüdrukutele määratakse üldiselt rohkem kodutöid. Seega, sotsialiseerimisprotsessi käigus võtavad lapsed vanemate väärtuste ja käitumismustrite edasikandumise kaudu omaks soospetsiifilise käitumismustri, mille osaks on soostereotüüpiline osalus kodutöös. Cunningham (2001a) toob esile, et lapse hoiakute kujundamisel on juba lapse varajases eas määrava tähtsusega ema hoiak soorollide

suhtes. Lisaks hoiakutele on oluline kodutööde tegelik jaotus vanemate vahel. Evertsson (2006) leiab Rootsi andmete alusel, et lapsed teevad siis vähem soostereotüüpseid kodutöid, kui ka nende vanemad teevad rohkem teisele sugu-polele tüüpiliseks peetavaid kodutöid. Seega on traditsiooniliste soorollide murdmisel oluline vanemate eeskuju, näiteks liberaalsema ehk sooneutraalsema käitumise kujunemisel avaldab tüdrukutele mõju töötava ema eeskuju ning poistele majapidamistöid tegeva isa eeskuju (Cunningham 2001b). Sooideoloogiast tulenevalt võib tütarde ja poegade erinev valmisolek aidata kodutöodes olla seotud tähendustega, mis kodutöödele antakse. Bowes'i, Flanagan'i ja Taylori (2001) järgi teevad poisid rohkem enesekohaseid kodutöid (oma toa koristamine) ning neid tuleb "paluda," samas kui tüdrukud mõtleavad kodutöid tehes sagedamini kogu perekonnale, viidates "sotsiaalsele vastutusele". Teised uuringud (Crouter jt. 2001) on näidanud, et kodutööde tegemist võib tüdrukute puhul tõlgendada kui viisi näitamaks oma armastust perekonna vastu.

Kasvamine täiskasvanurollidesse

Uuringud näitavad, et vanuse kasvades osaletakse kodutöodes rohkem, kuid tööd muutuvad ka sootüüpilisemateks. Lisaks kodutööde soospetsiifilisemale jaotusele ilmneb vanuse kasvades ka tendents, mille järgi tüdrukud teevad rohkem tasustamata kodutöid, poisid osalevad aga tasustatud töödes väljaspool kodu (Cohen 2001; Gager, Cooney ja Call 1999). Lisaks sellele kinnitavad uuringud (McHale 1999), et kodus kaasavad emad ühistesse tegevustesse pigem tütreid ja isad poegi. Vanuse kasvades sarnanevad pojad ja tütreid aina enam vastavast soost lapsevanemale, ka tööjaotuse poolest. Kuigi vanemate hoiakud ning vanemate võrdsem kodutööde jaotus vähendab soospetsiifilist sotsialiseerimist, teevad tüdrukud siiski

poistest rohkem kodutöid (Evertsson 2006). Samuti võib öelda, et tüdrukute suurem panus kodutööde tegemisse on suhteliselt universaalne nähtus. Analüüsidest laste ajalist panust maailma erinevates piirkondades, toob Cohen (2001) lisaks suurtele piirkondlikele erinevustele esile, et hoolimata ajakulu määrast, panustavad tüdrukud alati rohkem kui poisid.

Aeg on ühik, millega saab mõõta indiviidi panust teatud tegevusse. Tüdrukute kasvavat ajakulu kodutöödega tegelemisel põhjustavad korduva iseloomuga ajamahukad kodutööd, sealhulgas nooremate õdede/vendade hoidmine. Poiste puhul suureneb vanusega pigem koduvälistes tegevustesse panustatav aeg ja seega lõhe tüdrukute ja poiste vahel vanusega pigem kasvab (Gager, Cooney ja Call 1999). Laste kodutöodes osaluse erinevusi on analüüsitud ka leibkonna struktuurist lähtuvalt. Tulenevalt leibkonna tüübist kulutavad lapsed erinevalt aega kodutöödele: kahe leivateenijaga peredes teevad tütreid enim kodutöid ning seda 7,5 tunni võrra nädalas rohkem kui poisid. Peredes, kus üks vanem töötab osakoormusega, on laste osalus kodutöodes tunduvalt väiksem (2,5 tundi nädalas). Viimasel juhul teeb kõik tööd ära n.-ö. superema. Samas ühe leivateenijaga peres, kus teine vanem on kodune, on kodutööd poiste ja tüdrukute vahel ajalisel kõige võrdsemalt, kuid tegevuste sisu poolest kõige soostereotüüpilisemalt jaotunud. (Benin ja Edwards 1990)

Eesmärk

Erinevates riikides tehtud uuringud on näidanud ja ka Eestis on leidnud kinnitust, et naisel on töö- ja pereelu ühitamisel suurem koormus (Hansson 2009; Krusell 2011). Tuginedes rahvusvahelistele uuringutele, võib eeldada, et ühelt poolt tuleneb see sotsialiseerimisprotsessis edasi antud väärtustest ning teisalt poiste ja tüdrukute kodutöödesse kaasamise erinevatest praktikatest. Seega võib siinkohal küsida,

kas teismeliste puhul saab rääkida tüdrukute suuremast koormusest kooli- ja kodutööde ühitamisel. Seetõttu sõnastasime oma esimese uurimisküsimuse järgmiselt: Milline on teismeliste poiste ja tüdrukute panus kodutööde tegemisel? Täiskasvanute kodutööde koormus ning töö- ja pereelu ühitamine sõltub tugevasti ühelt poolt perestruktuurist (pereliikmete arv ja vanus, üks täiskasvanu on kodune jne.) ja teisalt töökoha iseloomust (kaugus, tööaja paindlikkus, vahetustega töö) (Gallie ja Russell 2009). Võib eeldada, et laste osalus kodutöodes sõltub sarnastest teguritest. Me eeldasime, et laste osalus kodutöodes sõltub lisaks soole ka nende vanusest, õdede ja vendade arvust ning sellest, kas nad elavad koos ühe või kahe vanemaga. Seetõttu otsustasime välja selgitada, kuidas mõjutavad eelnimetatud tegurid laste panust kodutööde tegemisse. Lisaks analüüsisime teismeliste seletusi kodutööde tegemise põhjuste kohta ning uurisime, kuidas need on seotud kodutöodes osalemise mahu ja traditsiooniliste soorolliootustega.

Andmed

Artikkel põhineb 2009. aastal Eestis korraldatud rahvusvahelise uuringu "Laste väärtus ja põlvkondadevahelised suhted" (VOC-IR – *Value of Children and Intergenerational Relations*) andmetel. Uuringu käigus koguti andmed kolmelt põlvkonnalt: laps – ema – vanaema. Uuringus osales 300 teismeline laps-ema paari ning 116 emapoolset vanaema (Kasearu ja Rootalu 2011). Uuringu eripära ning väärtus seisneb kolme põlvkonna paralleelses uurimises, mis võimaldab uurida individuaalseid edasikandumist. Üks oluline põlvkondadevahelise suhtluse aspekt on ka teineteise abistamine ja toetus, mille osaks on kodutööde tegemine. Artiklis olema kasutanud üksnes lastelt saadud andmeid. Küsitletud lapsed olid vanuses 14–18 aastat (keskmine vanus 16 aastat (SD = 1,24),

nendest 49% olid poisid ja 51% tüdrukud. 89% poistest ja 94% tüdrukutest olid õpilased, kes õppisid enamasti 7.–10. klassis. 20% vastanutest olid ainukesed lapsed perekonnas, 42% vastanutest kasvas kahelapselises peres ning 38% kolme- ja enamalapselises perekonnas. 30% küsitletutest elas üksikvanema perekonnas, 55% koos mõlema bioloogilise vanemaga ning 15% koos vanema ja kasuvanemaga. Pooled teismelistest hindasid oma perekonna majanduslikku olukorda keskmiseks. Teise poole seas oli rohkem neid, kes hindasid oma perekonna sisetulekut keskmisest madalamaks, kui neid, kes hindasid seda keskmisest kõrgemaks.

Analüüsitavad tunnused

Laste osalust kodutöodes mõõtsime järgmise küsimuse kaudu: "Vanemad aitavad oma lapsi, aga ka lapsed võivad aidata oma vanemaid ja perekonda. Palun märgi, kui tihti Sa teed järgmisi asju oma kodus." Kasutasime 5-punktilist Likerti skaalat: (1) väga harva, (2) harvemini kui kord nädalas, (3) kord nädalas, (4) mitu korda nädalas, (5) peaaegu kogu aeg. Teismelistel paluti hinnata oma osalust kaheksa kodutöö tegemisel: (1) laua katmine või koristamine; (2) nõude pesemine ja kuivatamine või nõudepesumasina täitmine ja tühjendamine; (3) põranda pühkimine, tolmuimejaga puhastamine; (4) pesu pesemine, triikimine; (5) perele toiduvalmistamine, selle juures abistamine; (6) vajalike sisseostude tegemine, muu asjaajamine; (7) nooremate õdede/vendade hoidmine ja (8) muu tasustamata töö perekonnas (perefirma, põllumajanduses). Kuue esimese kodutöö põhjal moodustasime koondtunnuse "kodutöodes osalemine" (skoor 6–30, kus maksimumskoor tähendab, et laps teeb kõiki kuut tegevust peaaegu kogu aeg). Õdede-vendade hoidmist ja muud tasustamata tööd koondtunnusesse ei arvatud, kuna vastamisprotsent oli nende puhul oluliselt madalam. Liidetud kodutööde keskmine tulemus (skoor) oli 16,34 (S.D = 5,21), mis

vastab kodutööde tegemisele keskmiselt kord nädalas, 23% teeb kodutöid harva ja 5% peaaegu kogu aeg.

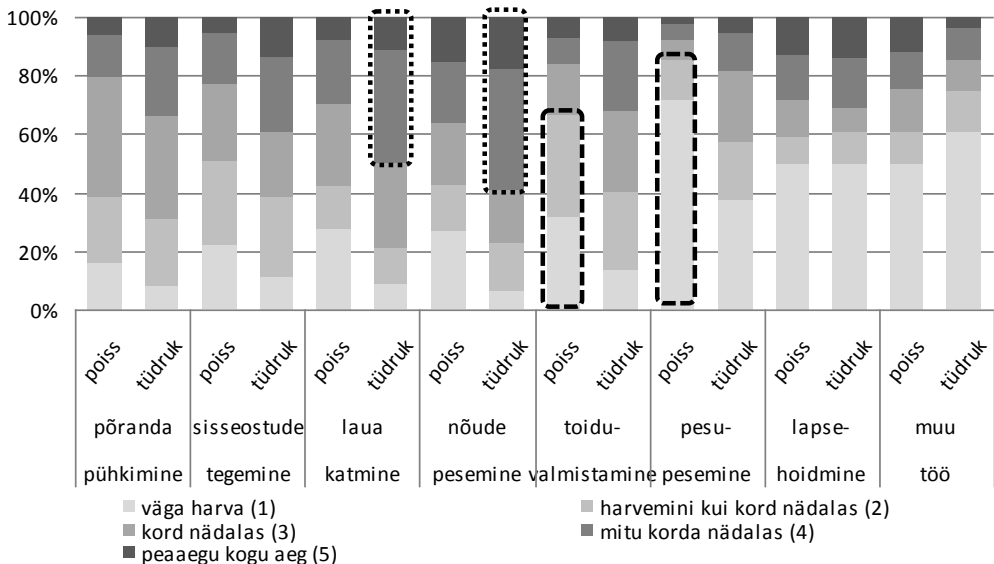
Noortel paluti lisaks oma osaluse hindamisele seda ka põhjendada, vastates avatud küsimusele “Miks Sa täidad neid ülesandeid oma peres just nii harva või nii sageli?”. 300 küsitletud noorest vastas sellele küsimusele 256 indiviidile (85%), mis on küsitlusuuringutes avatud küsimustele vastamise puhul väga hea tulemus. Vastused kodeerisime temaatiliselt, tuletades kategooriad teoreetilisest materjalist ning induktiivselt, andmetest endast. Vastuseid koondades suutsime eristada viis sisulist kategooriat, mis olid järgmised: vastastikune, meeldib, vastavalt vajadusele, teised teevad ning laisk. Vastastikuse abistamise all peavad teismelised silmas seda, et perekonnas aitavad kõik üksteist ning selline abistamine kuulub pereelu juurde. Abistamist tõlgendatakse meeldivana, kui tuuakse esile

positiivseid külgi kodutööde tegemisel. “Vastavalt vajadusele” kategooriasse koondusid vastusevariandid, kus rõhutati, et tööd ei ole palju ja seetõttu ei ole vaja ka teha, tehakse nii palju kui vaja. “Teised teevad” kategooria puhul nimetati teisi pereliikmeid, kes tööd ära teevad, mistõttu teismeline ise ei pea nii palju panustama. Viimase kategooria nimetasime laiskuse kategooriaks – siin domineerisid peamiselt vastused “ei viitsi teha” ja “ma olen väga laisk inimene”.

Andmeanalüüsi tegemiseks kasutasime statistikapaketti SPSS 17.0. Analüüsisime kirjeldavat statistikat ja sagedusjaotusi ning koostasime üldistatud lineaarseid mudeleid.

Tulemused

Teismeliste kodutööde tegemise analüüs näitas statistiliselt olulist erinevust poiste ja tüdrukute kodutööde tegemise sageduse vahel ($p <$



Joonis 1. Kodutööde tegemise sagedus poiste ja tüdrukute võrdluses (%). Joonisel on punktiirjoonega märgitud kodutööd, mida tüdrukud teevad oluliselt sagedamini (lauakatmine, nõudepesemine), ning katkendjoonega kodutööd, mida poisid teevad oluliselt harvemini (toiduvalmistamine, pesupesemine).

0,05). Joonisel 1 on toodud poiste ja tüdrukute osalus erinevates kodutöodes.

Selgub, et esimest nelja kodutööd (põranda pühkimine, sisseostude tegemine, laua katmine, nõude pesemine) teevad poisid ja tüdrukud suhteliselt võrdselt. Laua katmine (49,7% mitu korda nädalas või peaaegu kogu aeg) ja nõude pesemine (59,2% mitu korda nädalas või peaaegu kogu aeg) on aga sagedamini tüdrukute kui poiste ülesanne. Silmanähtavalt väikeseks hindavad poisid oma osalust toiduvalmistamisel (66,7% väga harva või harvemini kui kord nädalas) ja pesupesemisel (85,6% väga harva või harvemini kui kord nädalas). Ilmneb, et poisid osalevad sagedamini muude tööde tegemises, selliseid töid on aga üleüldiselt vähe. Pea võrdselt on koormus jaotunud õdede-vennade hoidmisel, ilmselt osaliselt põhjusel, et seda tuleb harva ette.

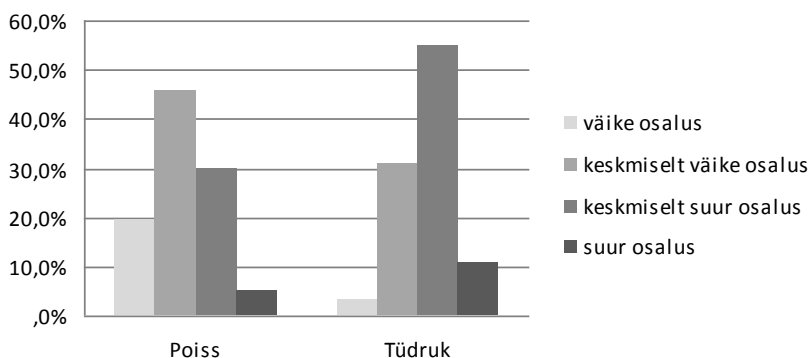
Esialgne pilt näitab, et kodutööde tegemise sagedus erineb sooliselt, ning toob esile, et tüdrukud osalevad rohkem naistele tüüpilistes kodutöodes, mis on seotud toiduvalmistamise ning kodu korrashoidmisega. Kodutööde analüüsis selgus, et uuritavad tööd olid omavahel tihedalt seotud ehk need küsitletutest, kes nt.

valmistasid sageli toitu, nii koristasid kui ka hoidsid lapsi sageli.

Järgnevas analüüsis on kodutööde tegemise sagedus liidetud kokku skooriks, kus madalaim võimalik skoor on 6, tähistades kodutööde tegemist väga harva, ning kõrgeim skoor on 30, mis tähistab nimetatud kuue kodutöö tegemist peaaegu kogu aeg. Dispersioonanalüüs kinnitab soolist erinevust ning asjaolu, et poisid teevad keskmiselt vähem kõiki kodutöid. Tüdrukute keskmine kodutööde skoor on 18 (SD = 5,2) ja poistel 14,6 (SD = 4,6) skaalal 6–30. Tüdrukute ja poiste hinnangud kodutööde tegemise sageduse kohta on vastandlikud. Poiste hinnangutest selgub, et nad teevad kodutöid harva. 65% poistest teeb kodutöid keskmiselt väikeses mahus. Tüdrukute osalus kodutöodes on aga keskmisest kõrgem, 55% teeb kodutöid keskmiselt suures mahus ja üks kümnendik tüdrukutest panustab kodutöösse suures mahus (vt. joonis 2).

Kodutöodes osalust mõjutavad tegurid

Kasutatud andmestik võimaldas uurida tegureid, mis mõjutavad kodutöodes osaluse mahtu. Varasemad uuringud on esile tõstnud



Joonis 2. Kogu osalus liidetud kodutöodes soo järgi (väike osalus – kodutööde skoor ≤ 13 ; keskmiselt väike osalus – kodutööde skoor vahemikus 14–17; keskmiselt suur osalus – kodutööde skoor vahemikus 18–20; väga suur osalus – kodutööde skoor 21–30).

paljusid tegureid, mis võivad laste kodutöodes osalust mõjutada, nende seas õdede/vendade arv, pere kooseluvorm, vanemate tööhõive, pere sissetulek. Liidetud kodutööde mudelis (vt. lisa, tabel 1) on kodutööde mahtu prognoositud ema töötamise, hariduse, lapse soo ja vanuse, ema antud subjektiivse leibkonna elatustaseme hinnangu, õdede-vendade arvu ning perekonna struktuuri põhjal. Ilmneb, et peamine kodutöodes osalemist seletav tegur on ikkagi lapse sugu ehk tüdrukute kodutööde maht on statistiliselt olulisel määral suurem kui poistel. Samuti ilmnes, et vähem kodutöid teevad lapsed, kellel on üks või kaks õde-venda, võrreldes lastega, kellel on kolm või rohkem õde-venda. Seega teevad üksinda kasvavad lapsed rohkem kodutöid, kuid samas suurendab ka suurem pereliikmete arv kodutöodes osalemise intensiivsust. Eeldasime, et ühe täiskasvanuga peres ehk siis üksikvanemaga perekondades peavad lapsed enam panustama kodutöodesse, ent see eeldus ei leidnud statistiliselt kinnitust. Ema töölkäimine ei tingi laste suuremat osalust kodutöodes, küll aga selgus, et keskharidusega emade lapsed teevad võrreldes kõrgharidusega emade lastega vähem kodutöid. Kuigi võiks eeldada, et vanemad lapsed teevad kodutöid rohkem, selgus siiski, et 14–17-aastaste teismeliste kodutöodes osalemine ei varieeru vanuse järgi statistiliselt olulisel määral.

Laste panus õdede-vendade hoidmisel

Suur osa uuringus osalenud emadest käis tööl (86%), enamik neist töötas täisajaga (89%) ning väljaspool kodu (94%). Muud töötamisvormid olid vähelevinud: vaid 10% töötas osajaga ning 4% töötas enamasti kodus. Traditsiooniliselt arvatakse, et ema töölkäimise korral võtavad tütreid ema rolli nooremate õdede/vendade hoidmisel ja kasvatamisel üle. Siiski kinnitavad meie uuringu andmed, et nooremaid õdesid/vendasid hoidsid rohkem

poisid ja tüdrukud, kelle ema ei käinud tööl. Lisaks on see töö, mille puhul ei ilmnenud suurt sugudevahelist erinevust. Töölkäivate emade lapsed hoidsid õdesid-vendi suhteliselt harva ($M = 2,2$) ja koduste emade lapsed tunduvalt sagedamini ($M = 3,1$) (skaalal 1 – väga harva kuni 5 – peaaegu kogu aeg). Ema kodusolemine võib tähendada, et ta suudab paremini kaasata lapsi kodutöodesse, sh. väiksemate eest hoolitsemisesse. Teisalt kasutavad töölkäivate vanematega pered suuresti riiklikke lastehoiuteenuseid, nimelt käib 3–6-aastastest lastest üle 80% lasteaias (Krusell 2011). See omakorda vähendab vanemate laste rolli nooremate hoidmisel. Avatud küsimuse vastustest ilmestavad seda järgmised tüdrukute vastused: “*Harva, sest nii on kujunenud*”; “*Nooremata vanda hoian palju, sest ta tahab minuga mängida ja mina jaksan temaga nii palju rabeleda*” ja “*Harva, sest vend on piisavalt suur*”. Poiste vastustes ilmnes vastutus kõigi kohustuste eest – “*Vanemad on eemal tööl ja kõige eest peab ise hoolt kandma*” või asjaolu, et teised teevad vajalikud toimetused nende eest “*Vend teeb osad toimetused. Ema on tööl*”.

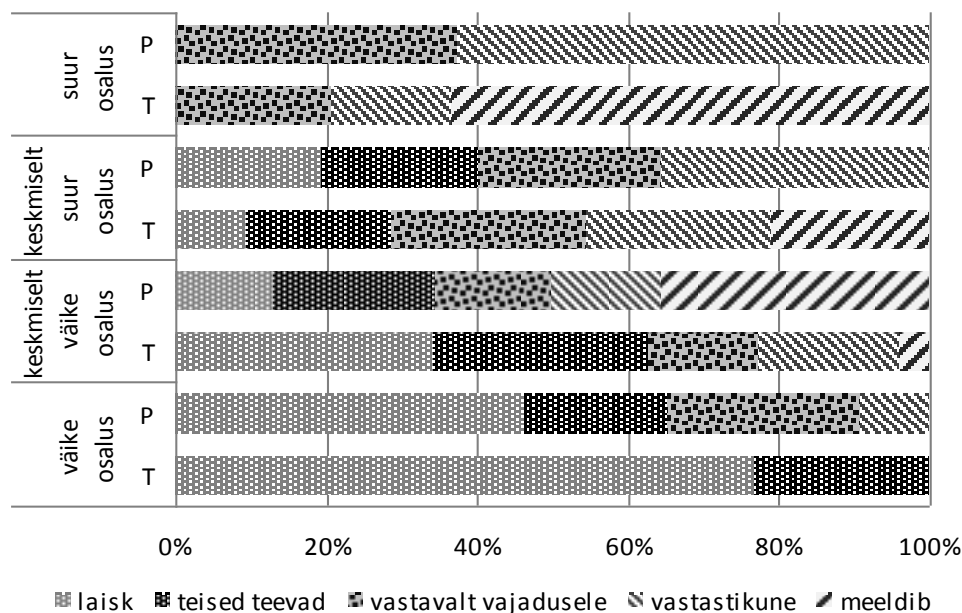
Kuidas põhjendavad noored oma osalust kodutöodes?

Eelnev analüüs tõi esile, et poiste ja tüdrukute osalus kodutöodes on erinev. Allpool vaatame, kuidas noored ise põhjendavad seda, miks nad teevad või ei tee kodutöid. Kodutööde tegemise põhjendused nagu kodutöodes osaluskäsitlus olulisel määral soost, kusjuures esines nii põhjenduste kategooriaid, mis olid ühtviisi olulised poistele ja tüdrukutele, kui ka kategooriaid, kus domineerisid kas poisid või tüdrukud. Populaarsemaiks põhjenduseks poiste seas oli “pole vajadust” (14%), järgnes “vastastikususe” (11%) rõhutamine, mis oli omakorda populaarseim tüdrukute seas (14%). Tüdrukutel oli teiseks oluliseks põhjenduseks vanemate abistamine (10%). Joonisel 3 on esitatud kodutööde

tegemise põhjendused osaluse määra järgi ning on näha, et harva kodutöid tegevad noored toovad sagedamini esile ühed põhjendused ning sageli kodutöid tegevad noored nimetavad rohkem teisi põhjusi. Märkimisväärne on, et tüdrukud, kes teevad palju kodutöid, toovad põhjendusena välja meeldimise (poiste seas ei ole see kategooria kirjeldav, sest nii vastas vaid üks indiviid). Vähest osalust kodutöodes põhjendatakse enda laiskusega ning ettekäändega, et teised teevad. Seega, olenemata soost, tegid end laisaks pidavad noored enamasti ka keskmiselt vähem kodutöid. Rohkem kodutöid tegevad poisid ja tüdrukud põhjendavad oma käitumist erinevalt. Tüdrukud viitavad ajafaktorile ja ema töölkäimisele ning põhjendavad oma suurt osalust sellega, et neile meeldib kodutöid teha. Poisid lähtuvad aga abistamise ja retsiprookuse printsiibist.

Arutelu

Analüüsi tulemuste põhjal võib järeldada, et kodutööd on soolise sotsialiseerimise tõttu sooliselt määratud ehk poistele ja tüdrukutele määratakse erinevas mahu erinevaid kodutöid. Seega tuleneb kodutöodes osalemise soospetsiifilisus vastavas perekonnas levinud sugupoolte kultuurist (Pfau-Effinger 2000). Poiste ja tüdrukute erineva kasvatus- ehk soolise sotsialiseerimise tulemusena tekivad perekonnas kodutööde jagamisega seotud tavad ja harjumused, millele viitavad ka tüdrukute põhjendused “*nii on lihtsalt välja kujunenud*” ning “*ma olen sellega juba harjunud*”. Poiste põhjendustes avaldus sooline sotsialiseerimine sellistes väidetes nagu “*minule ei ole määratud neid töid*” ja “*mulle ei anta rohkem ülesandeid ning ma ei oskaks neid asju eriti tehagi*”.



Joonis 3. Teismeliste põhjendused kodutöodes osalemise kohta osaluse määra ja vastaja soo järgi (P – pois, T – tüdruk).

Sotsialiseerimise käigus õpitakse rolle ning sellega seonduvaid kohustusi. Nagu leidsid ka Bowes jt. (2001) oma uuringus, tunduvad poisid pidavat kodutöid piiratud enesekohasteks ülesanneteks, samas kui tüdrukud on valmis hoolitsema ka teiste pereliikmete vajaduste eest. Meie uuringus oli poiste enim mainitud põhjendus (14,2%) “pole vajadust”, samuti oli poiste seas enam neid, kes vastasid “on vaja” või “nõutakse”. Tüdrukud viitasid enim (14,5%) “vastastikususele” ja valisid poistest sagedamini ka põhjenduse “aidata vanemaid” ja “meeldib”. Näiteks põhjendati kodutööde tegemist järgmiselt: “[---] sellepärast, et olla kasulik oma perele, mitte ainult nemad mulle” (tüdruk) ja “Mõnda asja teen harva, kuna olen natukene laisk. Koristamist teen sellepärast, et see on elementaarne” (poiss). Samas tuleb võtta arvesse, et teismelised lapsed konstrueerivad ise oma sugupoole identiteeti ning argumenteerivad ja käituvad selle järgi. Kohlbergi (1966) klassikalise kognitiivse arenguteooria kohaselt hakkavad lapsed oma käitumist muutma vastavalt sellele, kuidas nad saavad aru sugupoolte kontseptsioonist. Laste arusaam enda soost ja soostereotüüpidest areneb välja enne teismeliseiga (Martin ja Ruble 2004). Seega teismeliste osalus kodutöodes ning see, kuidas nad seda põhjendavad, on sugupoole identiteedi konstrueerimise viis, mis ühelt poolt põhineb sotsiaalsel keskkonnal ehk vanemate suunistel, kuid teisalt tugineb teismeliste arusaamisele soost ja sugupoole identiteedist. Nii peegeldavad tüdrukute antud põhjendused naiselikke omadusi: abivalmidust ja hoolivust. Näiteks avaldub sooline erinevus põhjendustes selles, et tüdrukud kalduvad esile tooma vajaduse töölkäivat ema aidata või asendada (nt. “Sest ema on kaua tööl ja oma 13-aastase õega aitame teda kui vaja”). Ka poisid nimetasid soovi ema ja isa aidata, kuigi poisid töid sagedamini välja, et nad aitavad siis, kui palutakse (nt. “Kui ema ütleb mulle, et tule appi, siis ma

lähen, sest ema ei ole superinimene, kes jõuab kõike”). Eelkirjeldatud tulemused kinnitavad Bowes’i jt. (2001) seisukohta, et tüdrukud teevad kodutöid vabatahtlikult ja omal algatusel, samas kui poisse peab pigem paluma. Seega konstrueerivad poisid oma sugupoole identiteeti pigem kodutöödest hoidumise kaudu ehk õigemini öeldes nad panustavad siis, kui neil seda teha palutakse, tüdrukud aga peavad kodutööde tegemist oma sugupoole identiteedi osaks ning käituvad sellest juhindudes.

Eestis on tavaks, et kodutööde eest vastutab enamasti pere naispool. Seda kinnitasid ka küsitletud teismelised, kes mainisid oma vastustes väga sageli ema. Nt. märkisid poisid: “Enamasti teeb neid töid ema või õde”; “õde täidab minu eest”; “õde on armas, ema on kodupere-naine”; “ema on jõudnud juba kõik ära teha” ja tüdruk: “Enamjaolt teeb ema, sest ta on kodune, kui ma koju jõuan koolist, on kõik enam-vähem tehtud, mida saan, seda teen”. Seega toovad eriti poisid esile kodutööde selge soolise jaotuse perekonnas.

Tüdrukute puhul ilmnis selge seos kõrgema kodutöodes osalemise määra ja kategooria “meeldib” alla liigituvate põhjenduste vahel. Neid põhjendusi täpsemalt uurides selgus, et iga kord ei peetud meeldivaks mitte kodutööde tegemist, vaid hoopis sellega kaasnevaid “preemiaid”, mida võiks nimetada tunnustuseks sookohase käitumise eest. Arvamused, nagu “Ma täidan neid tihti, sest mulle meeldib, kui mu pere kiidab mind ja ütleb, et ma olen emale abiks”; “sest mulle meeldib vanemaid inimesi abistada ja samas on see ka mulle kasulik”; “sest nad on kallid mulle ja mulle meeldib neid aidata” toetavad eelöeldut. Viimati nimetatud põhjendus kinnitab Crouter’ jt. (2001) uuringus esile tulnud asjaolu, mille kohaselt on kodutööde tegemine naiste puhul seotud armastuse ja hoole pakkumisega. Põhjendus “mulle meeldib emaga koos tegutseda” toetab McHale’i, Crouter’ ja Tuckeri (1999) uuringus leitud asjaolu, et

tütred tegutsevad koos emadega, pojad isadega. Selle kategooria vastused viitavad tugevalt soolisele sotsialiseerimisele ning selle mõjule kodutööde tegemise mahule ja selle põhjendamisele.

Samas tuli esile kohustuste jaotatus, mis moodustas kõige populaarsema põhjenduste kategooria “vastastikune abistamine” (41 põhjendust). Nii poiste kui ka tüdrukute vastustest tuleb üsna selgelt esile kodutööde jaotus pereliikmete vahel, s.t. igapähe on oma kohustus/vastutus, peredes on ülesanded lihtsalt erinevalt jagatud. Kodutöös osaluse mahu võrdlus näitas, et tüdrukud teevad kodutöid rohkem, seega tähendab ülesannete vastastikune jagamine poistele ja tüdrukutele erinevat kodutöös osalemise mahtu. Tüdrukud kirjeldavad: *“Igäüks võtab omale nõud, peseb need hiljem ära. Koristan oma tuba (tolmuimemine jne.), pesu peseb ema (pesumasinaga), kuid me tihti riputame”* ja *“Nõusid pesta mulle ei meeldi, aga koristada meeldib, sest pärast on hea olla puhtas kodus ja kedagi külla kutsuda. Sisseoste teeme kõik koos ja pesu peseb ja triigib alati ema.”* Poised selgitavad: *“Meil on kõigil peres omad kohustused”* ning *“Peale nende tööde on mul muud tööd, mida talumajas teha”*. Samas tuleb poiste vastustes selgemini esile nii-öelda tulude ja kulude arvestamine: *“Sellepärast, et igal pereliikmel on oma kohustus teha majapidamistöid ja mida sagedamini neid teha, seda paremini saab ka tasustatud.”* Samuti annavad noorte põhjendused kinnitust, et on peresid, kus teismelise ülesanded on paika pandud ja kui ta neid ei täida, siis järgneb karistus ehk vanemad piiravad tema hüvesid (nt. *“[---] sest nemad nõuavad seda, vastasel juhul saan arvutikeelu”*).

Kokkuvõte

Laste kodutöös osalemise analüüs ei anna meile üksnes teadmisi selle kohta, kui palju ja kui sageli ning milliseid kodutöid poisid ja tüdrukud teevad, vaid avab laiemat pildi soostereotüüpilisest rollidest ning nende edasikandumisest Eesti

ühiskonnas. Artiklis keskendusime küsimustele, kas ja kuidas erinevad teismelised poisid tüdrukutest kodutöös osaluse ning osalusele antud põhjenduste poolest. Uuringu tulemusena võib kinnitada, et stereotüüpiline muster avaldub nii kodutöös osalemises kui ka sotsiaalselt konstrueeritud osalemise põhjendustes. Kodutööde tegemise sageduses ilmnis statistiliselt oluline erinevus poiste ja tüdrukute vahel. Tüdrukud osalesid kodutöös keskmiselt sagedamini kui poisid. Kuigi tulemused toovad esile selge erinevuse sugupoolte vahel, tuleb märkida, et ankeedis ei küsitud n.-ö. meeste tööde kohta, mis on seotud aias ja majas tegutsemisega (muruniitmine, lume rookimine, küttepude toomine/kütmine, väikesed remonditööd). Samuti ei olnud loetelus “prügi väljaviimist”, üht vähestest rutiinsetest mehelistest tööd. Seega ei saa me täpselt öelda, kui suur on poiste ja tüdrukute panus kodutöös, kuid me saame tuua välja soolise erinevuse uuritud kodutööde kaupa. Tulemustest saab järeldada, et 14–18-aastastelt teismelistelt oodatakse lisaks isikliku ruumi ja asjade eest hoolitsemisele ka osalust rutiinsetes kodutöös, nagu söögivalmistamine ja sisseostude tegemine, kusjuures tütarde osalus muutub emade panuse sarnaseks ning poegade osalus isade panuse sarnaseks, peegeldades nõnda vanematevahelist kodutööde jaotust. Selline tulemus kinnitab soorolli ideoloogia lähenemist, kuid teisalt peegeldavad teismeliste esitatud põhjendused kognitiivse arenguteooria käsitlust, mille järgi võtavad lapsed üle sugupoolte kontseptsiooni ning hakkavad vastavalt sellele kujundama oma käitumist ning interpreteerima oma tegevusi. Nii joonistusid kodutööde tegemise põhjenduste analüüsimisel välja erinevad kategooriad, mis olid populaarsemad poiste või tüdrukute hulgas. Tüdrukute kalduvus viidata kodutööde tegemise meeldimisele ning vajadusele aidata ema, on märk kodutöödest kui soolise sotsialiseerimise vahendist ehk tegevuste sootüüpilisest jaotusest. Põhjenduste kategooriad seostusid kodutööde mahuga, nii poisid kui

ka tüdrukud, kes viitasid enese laiskusele, tegid keskmisest vähem kodutöid.

Lisaks sooliste erinevuste selgitamisele uurisime, kuidas perestruktuur ning ema töökäimine ja haridus mõjutavad teismelise lapse kodutööde mahtu. Ilmnes, et loetletud tegurid ei avalda sellele üheselt mõistetavat mõju. Näiteks nii palju õdesid/vendi kui ka üksiklapsena olemine suurendasid osalust kodutöös, samas ühe või kahe õe/venna olemasolu vähendas tegevate kodutööde mahtu. Võimalikke seletusi eeltoodule on mitmeid, alates sellest, et üksiklapsed on ainsad, kes oma vanemaid aidata saavad ja seega langeb kogu koormus neile, kuni selleni, et ühe või kahe õe/venna puhul jagatakse töid omavahel. Suuremates

peredes võib tööde maht olla nii suur, et paratamatult on suurem ka iga lapse panus. Muud lapse tehtavate kodutööde mahu selgitamiseks uuritud tegurid (ema töökäimine, üks või kaks vanemat, perekonna majanduslik olukord, lapse vanus) ei andnud selgeid tulemusi. Erinevused kodutööde mahus avaldusid poiste ja tüdrukute võrdluses. Seega sõltub teismeliste kodutöös osalemine selgelt tööde soospetsiifilisest jagunemisest ning perestruktuur on seejuures suhteliselt ebaoluline. Kokkuvõtlikult võib öelda, et ühelt poolt sotsialiseerivad vanemad lapsi vastavalt nende soole ja teisalt võtavad teismelised ise üle soospetsiifilise käitumise ning hakkavad oma tegevusi sellest lähtuvalt kujundama ja hindama.

Lisa 1. Kodutööde mahu prognoosimudel (üldistatud lineaarne mudel).

	B	Standardviga	Olulisuse tase
(Vabaliige)	23,71	3,99	0
Ema töötab	-1,09	0,86	0,21
Ref: ema ei tööta	0	.	.
Poiss	-3,19	0,57	0
Ref: tüdruk	0	.	.
Üksiklaps	-1,23	1,02	0,23
Üks õde/vend	-1,64	0,87	0,06
Kaks õde/venda	-1,67	0,97	0,09
Ref: Kolm või enam õde/venda	0	.	.
Lapse vanus	-0,17	0,23	0,48
Subjekttiivne hinnang toimetulekule	-0,14	0,35	0,69
Alg- või põhiharidus	-0,42	0,86	0,63
Keskharidus	-1,49	0,65	0,02
Ref: kõrgharidus	0	.	.
Üksikemaga leibkond	0,39	0,69	0,57
Elab koos kasuisaga	1,05	0,83	0,20
Ref: elab koos isaga	0	.	.
(Skaala)	22,78	1,89	

Kirjandus

Anspal, S.; Kraut, L.; Rööm, T. (2010). *Sooline palgalõhe Eestis. Empiiriline analüüs*. Eesti Rakendusuringute Keskus CENTAR, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/2_raport.pdf (27.06.13)

Artis, J. E.; Pavalko, E. K. (2003). Explaining the Decline in Women's Household Labor: Individual Change and Cohort Differences. *Journal of Marriage and Family*, 65, 746–761.

Benin, M. H.; Edwards, D. A. (1990). Adolescents' Chores: The Difference between Dual- and Single-Earner Families. *Journal of Marriage and Family*, 52, 361–373.

Bowes, J. M.; Flanagan, C.; Taylor, A. J. (2001). Adolescents' Ideas about Individual and Social Responsibility in Relation to Children's Household Work: Some International Comparisons. *International Journal of Behavioral Development*, 25, 60–68.

Cohen, R. (2001). Children's Contribution to Household Labour in Three Sociocultural Contexts: A Southern Indian Village, a Norwegian Town and a Canadian City. *International Journal of Comparative Sociology*, 353–367.

Coltrane, S. (2000). Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1208–1233.

Crouter, A. C.; Head, M. R.; Bumpus, M. F.; McHale, S. M. (2001). Household Chores: Under What Conditions Do Mothers Lean on Daughters? *New Directions for Child and Adolescent Development*, 94, 23–41.

Cunningham, M. (2001a). Parental Influences on the Gendered Division of Housework. *American Sociological Review*, 66, 184–203.

Cunningham, M. (2001b). The Influence of Parental Attitudes and Behaviors on Children's Attitudes Toward Gender and Household Labour in Early Adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 63 (1), 111–122.

Evertsson, M. (2006). The Reproduction of Gender: Housework and Attitudes towards Gender Equality in the Home Among Swedish Boys and Girls. *The British Journal of Sociology*, 57 (3), 415–436.

Gager, C. T.; Cooney, T. M.; Call, K. T. (1999). The Effects of Family Characteristics and Time Use on Teenagers' Household Labor. *Journal of Marriage and Family*, 61, 982–994.

Gager, C. T.; Schanzes, L. A.; Demaris, A. (2009). Whose Time Is It? The Effect of Employment and Work/Family Stress on Children's Housework. *Journal of Family Issues*, 30, 11, 1459–1485.

Gallie, D.; Russell, H. (2009). Work-Family Conflict and Working Conditions in Western Europe. *Social Indicators Research*, 93 (3), 445–467.

Hansson, L. (2009). *Töö, kodu ja vaba aeg. Argielu Eestis aastatel 1985–2008*. Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn.

Karu, M. (2009). *Töö- ja pereelu konflikt, töökorraldus ja tööandjate toetusel töötajatele. Euroopa Sotsiaaluuring 2008 analüüs*. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.

Kasearu, K. (2011). Individuaalne sooideoloogia – mil-
lest see sõltub? *Ariadne Lõng*, XI, 1/2, 3–14.

Kasearu, K.; Rootalu, K. (2011). *Lapse väärtus ja põlvkondadevahelised suhted. Uuringu lühiraport*. Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Kohlberg, I. A. (1966). A Cognitive-Developmental Analysis of Children's Sex Role Concepts and Attitudes. In Maccoby, E. E. (ed.), *The Development of Sex Differences*. Stanford University Press, Stanford, CA, 82–173.

Krusell, S. (2011). Töö- ja pereelu ühitamine kui naiste ülesanne? *Rmt-s Pöder, K. (toim.), Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?* Statistikaamet, Tallinn, 59–73. http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=25640 (27.06.13)

Martin, L. C.; Ruble, D. (2004). Children's Search for Gender Cues: Cognitive Perspectives on Gender Development. *Current Directions in Psychological Science*, 13, 2, 67–70.

McHale, S. M.; Crouter, A. C.; Tucker, C. J. (1999). Family Context and Gender Role Socialization in Middle Childhood: Comparing Girls to Boys and Sisters to Brothers. *Child Development*, 70, 990–1004.

Pfau-Effinger, B. (2000). Conclusion: Gender Culture, Gender Arrangements and Social Change in the European Context. In Duncan, S.; Pfau-Effinger, B. (eds.), *Gender, Economy and Culture in the European Union*. Routledge, London, 262–267.

Roots, A. (2011). Töotee alustamine majandustõusu ja -languse tingimustes. *Ariadne Lõng*, XI, 1/2, 101–117.

Tasuja, M. (2011). Soolised erinevused ajakasutuses. *Rmt-s Pöder, K. (toim.), Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?* Statistikaamet, Tallinn, 6–23. <http://>

www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=25640 (27.06.13)

Vainu, V.; Järviste, L.; Biin, H. (2010). Soolise võrdõigusslikkuse monitooring 2009. Uuringuraport. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 1. Sotsiaalministeerium, Tallinn.

West, C.; Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1, 125–151.

White, L. K.; Brinkerhoff, D. B. (1981). Children's Work in the Family: Its Significance and Meaning. *Journal of Marriage and Family*, 43, 789–798.

Eesti naiste eneseväljenduslikes tööväärtustes aastatel 1983–2004 muutusi prognoosivad tegurid

Andu Rämmer

Sissejuhatus

Sotsiaalteadlased on läbi aegade ilmutanud huvi inimekäitumist suunavate tegurite vastu. Inimtegevuse mõistmiseks ja seletamiseks on võetud appi hoiakud ja väärtused. Näiteks igapäevaelus juhindume otsuste tegemisel sotsiaalset tegevust reguleerivatest väärtushinnangutest, mis on kesksel kohal meie personaalses identiteedis (Boudon 2001). Väärtuste erinevuste ja muutuste teooriad on endiselt kujunenud järjeks (Roe ja Ester 1999). Tsirogianni ja Gaskell (2011) defineerivad oma empiiriliste uuringute ülevaates sotsiaalseid väärtusi ihaldatud eesmärkide representatsioonidena. Nad leiavad, et väärtused on oma olemuselt sotsiaalsed representatsioonid. Väärtuste muutumist avab sotsiaalsete representatsioonide teooria (Rämmer 1997; Wagner, Hayes ja Palacios 2011; Bergman 1998), mis kirjeldab konsensuslike arusaamade kujunemist inimestevahelise kommunikatsiooni tagajärjel.